

جایگاه واردات ارز خارجی به کشور در جرم پولشویی

حسام سعیدی^۱، محسن شکرچی‌زاده^۲

چکیده

با توسعه و تحول جوامع، پدیده مجرمانه نیز دچار تحول شده است. جرم پولشویی نیز به دلیل وضع قوانین بین‌المللی در رابطه با آن از این قاعده مستثنی نیست. در واقع پولشویی را می‌توان به یکی از جرائمی که طی سالیان طولانی دچار تغییر و تحول در شیوه اجرایی آن صورت گرفته است را مورد تحلیل و بررسی قرار داد چراکه از وارد کردن ارز تا خارج کردن ارز که باعث ایجاد مشکلات اقتصادی در یک کشور می‌شود را می‌تواند تحت الشعاع قرار دهد و پایه‌های نظام سرمایه‌گذاری در یک کشور را متزلزل و سست نماید. از این رو یکی از عوامل بسیار مهم که طی سالیان طولانی مورد بحث و تفحص قرار گرفته است موضوع قوانین و تصمیمات دولت‌ها در رابطه با ورود ارز به کشور می‌باشد که هدف این مقاله پرداختن به موضوع واردات ارز خارجی به کشور و ارتباط آن با جرم پولشویی می‌باشد که طی روش توصیفی-تحلیلی و کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است و به نتایج حاصل شده چون عدم شفافیت قوانین و واردات ارز خارجی به کشور بصورت بی‌رویه و بدون چارچوب و قانون خاصی که می‌تواند جرم پولشویی را در کشور تقویت بخشد پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: سرمایه‌گذاری، جرائم اقتصادی، واردات ارز خارجی، پولشویی

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف‌آباد Hessamsaedi.in@gmail.com

^۲ استادیار گروه حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف‌آباد

مقدمه

پولشویی^۱ اصطلاحی است که در زبان فارسی به معنای پنهان کردن منشا اصلی اموال ناشی از جرم و پاک نمایاندن درآمدها کلان غیرمشروع بکار می‌رود (شیخ اسدی، ۱۴۰۰). بطور کلی پولشویی عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر دادن هویت عواید نامشروع، بطوریکه وانمود شود که از منابع قانونی سرچشمه گرفته‌اند. عبارتی پولشویی فرایندی است. که طی آن شکل، مبدأ، مشخصات، نوع، افراد ذینفع یا مقصد نهایی پول‌های آلوده تغییر می‌کند (رهبر، ۱۳۸۶). امروزه فعالیت‌های اقتصادی و تجاری در استقرار و ثبات سیاسی کشورها نقش مهمی را بازی می‌کنند و معادلات سیاسی دنیا و روابط دو یا چندجانبه کشورها براساس قدرت اقتصادی و بازرگانی آنها رقم می‌خورد. عبارتی پولشویی یعنی تطهیر و قانونی جلوه دادن عواید حاصل از رفتارهای مجرمانه در سطح جهان، رشد بسیاری یافته است، بطوریکه به یکی از معضلات حاد اقتصاد جهانی تبدیل شده است.

پولشویی به مجموع عملیات بر روی اموال نامشروع مانند مواد مخدر، سرقت، کلاهبرداری گفته می‌شود تا این اموال، به ظاهر مشروع و قانونی قلمداد شده و منشاء نامشروع آن مخفی گردد. در عملیات پولشویی، بعنوان یک فعالیت مجرمانه مالی، درآمدهایی که زائیده فعالیت‌های غیرقانونی است، بگونه‌ای با درآمدهای حاصل از فعالیت‌های قانونی در می‌آمیزد که شناسایی و تفکیک آنها از یکدیگر ممکن نیست. سازمان‌هایی وجود دارد که با دست زدن به تجارت‌های غیرقانونی به منابع کلان پول دست پیدا می‌کنند و بسته به نوع جرم مبدأ آنها، پول حاصله طبقه‌بندی می‌شود و سپس به شیوه‌های رایج تطهیر پول و سرانجام به آثار مخرب آن در عرصه اقتصاد و سیاست می‌پردازد. با استناد به آیات دال بر حرمت اکل مالی با لباطل و اعانه بر اثم، این جرم از مصادیق این دو آیه است و با استناد به عملکرد امام علی (ع) پس از رسیدن به حکومت مسلمانان مبنی بر بازگرداندن اموال غصب شده به بیت‌المال، ضرورت بازپس‌گیری اموال نامشروع و قرار دادن آنها در مسیر اصلی خودش مورد اثبات است. و همچنین به لحاظ قانونی به جستجوی ریشه‌های جرم-انگاری پولشویی در قانون اساسی بعنوان قانون مادر (اصل ۴۹) و در قانون عادی پرداخته شده است.

در کتابی با عنوان «پولشویی جرمی پنهان در اقتصاد» که توسط حامد دانشجو به نگارش درآمده است به موضوعاتی چون تعاریف پولشویی و بررسی فقهی این موضوع پرداخته شده است که بدین‌نحو بیان شده است که یکی از پدیده‌های شومی که در چند دهه اخیر در اقتصاد کشورها و در سطح بین‌المللی ریشه دوانده است، جرم پولشویی است. این جرم نه‌تنها برای اقتصاد داخلی عوارض و تبعات منفی به دنبال دارد، بلکه بی‌توجهی به این پدیده و عدم تمهید سازوکارهای هدفمند به منظور مبارزه با آن، واکنش جامعه جهانی را

¹ Money Laundering

نیز در پی خواهد داشت. از این رو، دولت‌ها کوشیده‌اند با تصویب قوانین و مقررات لازم، شیوه‌های مصرف عواید حاصل از جرائم را شناسایی و متعاقباً مسیر پنهان‌سازی وجوه یا عواید حاصل را مسدود کنند. واضح و مبرهن است که در واقع این پژوهش با نگرشی حقوقی به بررسی جرم پولشویی بعنوان جرمی پنهان در اقتصاد پرداخته است و به لحاظ محدودیت منابع در زمینه نقش بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری در مواجهه با پولشویی و آثار و تبعات رعایت نکردن مقررات آن توسط نظام بانکی، از امثال و نظایر خود متمایز است.

در کتاب دیگری تحت عنوان «کتاب پولشویی از منظر حقوق کیفری ایران با رویکردی به نظام جمهوری اسلامی ایران» که توسط نصراله حیدری‌نژاد نوشته است از منظر حقوق کیفری ایران با رویکردی به نظام جمهوری اسلامی ایران، به بررسی یکی از اعمال مجرمانه اقتصادی در کسب درآمد نامشروع پرداخته است که عبارتی بیان داشته است که امروزه پولشویی به دلیل افزایش ارتکاب جرائم به یکی از معضلات جدی اقتصاد در سطح جهان تبدیل شده است. به همین علت، بررسی اثرات منفی و نحوه مبارزه با آن در دستور کار سیاست‌گذاران اقتصادی و مورد توجه دستگاه قضایی کشورهای مختلف قرار گرفته است. باتوجه به متنوع بودن روش‌های کسب سود حاصل از اعمال مجرمانه، شیوه‌های پولشویی نیز متنوع بوده و به عواملی همچون سیستم اقتصادی و قوانین و مقررات کشوری که در آن جرائم صورت می‌گیرد بستگی دارد. بدین نحو مشاهده ۳۷ می‌گردد که بدلیل سبقه طولانی این جرم قاعدتاً پیشینه‌هایی نیز در راستای جرم‌انگاری این امر به انجام رسیده است.

۱- تاریخچه و مفهوم پولشویی

تاریخچه آغاز پولشویی را از اوایل قرن بیستم می‌دانند و بنا به نظر برخی از اقتصاددانان پولشویی ریشه در مالکیت مافیا بر شبکه‌ای از رختشوی‌خانه‌های ماشینی در ابتدای دهه ۱۹۳۰ در آمریکا دارد. طی این سال‌ها، همزمان با بحران اقتصادی آمریکا، دزدان و گانگسترها پول‌های کلان بدست آورده از اخاذی، فحشاء، قاچاق مواد مخدر و مشروبات الکلی، کازینوها و قمارخانه‌ها که منشاء غیرقانونی داشتند به طرق مختلف مشروع و قانونی جلوه می‌دادند. یکی از راه‌های مشروعیت بخشیدن به این درآمدها، سرمایه‌گذاری در رختشوی‌خانه‌ها بود که در جهت قانونی نشان دادن پول‌های نامشروع صورت گرفت. عده‌ای دیگر از کارشناسان اقتصادی و مالی عقیده دارند که انتساب منشاء پدیده پولشویی به گروه‌های گانگستری و مافیایی دهه ۱۹۲۰ نمی‌تواند واقعیت داشته باشد و رواج اصطلاح پولشویی را به جریان رسوایی سال ۱۹۷۳ و اترگیت می‌دانند. در این

جریان، ستاد انتخاباتی ریاست جمهوری ریچارد نیکسون در ایالات متحده، کلیه وجوه مربوط به کمک‌های انتخاباتی غیرقانونی را ابتدا به مکزیک و سپس به شرکتی در میامی منتقل نمود (دانشجو، ۱۳۹۷: ۹۵). در طول جشن‌هایی که همه ساله در کشورهای مختلف انجام می‌شد، بسیاری از فرمانروایان و حکمرانان ایالتی قوانینی را تحمیل کردند که ممکن بود دارایی شهروندان را از آنها بگیرد و این کار منجر به گسترش و رشد مالیات‌گریزی شد. یکی از روش‌های پایداری که در بانکداری موازی یا سیستم‌های غیررسمی انتقال ارزش مانند، حواله استفاده شده است آن است که به مردم این امکان را داد که بدون تحقیقات دقیق دولتی، پول خود را به بیرون از کشور منتقل کنند. در قرن بیستم، وقتی که ابزارهای ممانعت از پولشویی بعنوان یک تبهکاری دیده شدند، توقیف و تصرف کردن دارایی‌ها مجدداً بر سر زبان‌ها افتاد. نخستین بار در طول دوران ممنوعیت الکل در ایالات متحده آمریکا در دهه ۱۹۳۰ دیده شده است. این مشاهده بعنوان یک تأکید جدید از سوی ایالات متحده و نمایندگی‌های اجرای قوانین برای پیگیری و مصادره پول‌ها بود. فساد سازمان یافته از طریق تحریم‌ها ترقی عمده‌ای داشت و منابع مالی عظیمی از طریق فروش غیرقانونی الکل به دست آمدند (علیزاده کتابی و سلیمانی، ۱۳۹۷: ۲۳).

در دهه ۱۹۸۰، جنگ بر روی مواد مخدر دولت را واداشت تا مجدداً به قوانین ضدپولشویی بازگردد تا این کار تلاشی باشد برای جلوگیری از جرائم مواد مخدر و برای دستگیری و اتمام فعالیت سازمان‌ها و افرادی که باند‌های مواد مخدر را اداره می‌کنند. این رویکرد از این نقطه‌نظر که قواعد و مدارک را معکوس می‌کند سودمند است.

مجریان قانون معمولاً باید اثبات کنند که افراد گناهکار هستند تا آنها را محکوم کنند. اما در قوانین پولشویی پول و دارایی می‌تواند مصادره شود و پس از آن برعهده افراد است که اثبات کنند سر منشأ این دارایی‌ها از راه مشروع است البته اگر می‌خواهند که این دارایی‌ها بازگردد؛ که این مقوله کار را برای مجریان قانون راحت‌تر می‌کند و بار اثباتی کمتری را بر آنها متحمل می‌کند. حملات ۱۱ سپتامبر در سال ۲۰۰۱ که دولت آمریکا را وادار به تصویب لایحه میهن‌دوستی آمریکا و همچنین قوانین و لایحه‌های مشابه در سرتاسر جهان کرد، تأکید جدیدی بر روی قوانین ضدپولشویی برای مبارزه با تأمین مالی تروریستی بود. وزیران اقتصاد هفت کشور صنعتی دنیا از یک سازمان بین‌دولتی برای مبارزه با پولشویی استفاده کردند تا فشاری باشد بر روی دولت‌های سراسر دنیا تا نظارت کنند بر معاملات مالی و این اطلاعات را با سایر کشورها به اشتراک بگذارند (هاشمی، ۱۴۰۰).

از شروع سال ۲۰۰۲، تمامی دولت‌ها در سراسر دنیا قوانین پولشویی و همچنین سیستم‌های نظارتی بر تراکنش‌های مالی را به روز کردند. قواعد ضدمالیاتی بار مسئولیتی بزرگتری برای موسسات مالی به همراه داشت و اجرای این قواعد را بطور قابل ملاحظه‌ای تشدید کرد. در طول سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ تعدادی از

بانک‌های بزرگ به علت زیر پا گذاشتن قواعد ضد پولشویی با جریمه‌های رو به افزایش مواجه شدند؛ که شامل شرکت خدمات بانکداری و مالی بریتانیا می‌شود. این شرکت ۱۰۹ میلیارد دلار در دسامبر ۲۰۱۲ جریمه شد؛ و همچنین گروه بانکداری فرانسوی واقع در پاریس، توسط دولت آمریکا در ژوئیه ۲۰۱۴ مبلغ ۸۰۹ میلیارد دلار جریمه شد.

بسیاری از کشورها کنترل‌های مرزی را بر روی مقدار پولی که می‌توان حمل کرد ایجاد یا تقویت کردند و همچنین سیستم‌های مرکزی گزارش‌دهی معاملات مالی را ایجاد کردند. این سیستم جایی است که موسسات مالی باید معاملات مالی خود را بصورت الکترونیکی گزارش دهند. برای مثال در سال ۲۰۰۶ استرالیا سیستم مخصوص به خود را ایجاد کرد و که این سیستم به همه گزارش‌های معاملات مالی نیازمند بود. جای دادن پول‌های نامشروع، در چرخه فعالیت شرکتی که دارای درآمد مشروع است و سپس یکپارچه کردن این پول با پول‌های جاری، یک روش معمول از پولشویی است (محمودی، ۱۳۸۱).

پول‌های به دست آمده توسط تبه‌کاری‌هایی مانند اخاذی، تجارت مواد مخدر و قمار، نامشروع تلقی می‌شوند. این‌گونه پول‌ها باید پاک‌سازی شوند تا مشخص شود که از راه قانونی به دست آمده‌اند یا خیر، و به این دلیل بانک‌ها و سایر موسسات مالی بدون سوء ظن با آنها برخورد می‌کنند. پولشویی می‌تواند به روش‌های مختلفی که پیچیده و فریب دهنده است انجام شود. نخستین بار فردی به نام آل کاپون گروهی به نام آل کاپون‌ها ۳۹ تشکیل داد. این گروه به زور از مردم اخاذی می‌کردند. او برای پنهان‌سازی درآمد قاچاق فروش مشروبات الکلی و سایر درآمدهایی با منشأ غیرقانونی، تعداد زیادی ماشین سکه‌ای خشکشویی در سراسر شهر نصب کرد. از آنجا که میزان درآمد این ماشین‌ها مشخص نبود وانمود می‌کردند درآمد خود را از این راه به دست می‌آورند، نه از راه غیرقانونی. اصطلاح پولشویی این‌چنین شکل گرفت.

بطور کلی پولشویی به این دلیل انجام می‌شود که منبع واقعی پول نامشخص باقی بماند. فرار مالیاتی هم می‌تواند دلیل دیگری برای آن باشد. پولشویی بطور عمده یک جرم فرعی برای رد گم کردن درآمد حاصل از جرم اصلی است. جرم پولشویی هم تا حد زیادی به جرم اولیه وابسته است. پولشویان اغلب کسانی هستند که از قاچاق مواد مخدر، اختلاس، رشوه و سایر راه‌های غیرقانونی کسب درآمد کرده‌اند و به دنبال «تمیز کردن» پول هستند (روزبهان، ۱۳۸۰: ۵۹).

در خصوص مفهوم پولشویی می‌توان بیان نمود که؛ پولشویی از جرائم سازمان یافته‌ای می‌باشد که امروزه مورد توجه جامعه جهانی قرار گرفته است و موانع زیادی را در مسیر توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع در تمام جهان ایجاد نموده است. در دهه‌های اخیر، جهانی شدن به همراه رشد اقتصادهای بین‌المللی، محرکی برای فعالیت‌های غیرقانونی بوده است. فعالیت‌های مجرمانه مانند تجارت مواد مخدر، تجارت انسان، فحشا،

قاچاق مهاجران، تجارت اعضای بدن انسان، تجارت اسلحه گرم و قاچاق کالا سودهای کلانی را خلق کرده و افزایش تقاضا برای پولشویی را به دنبال داشته است. اساس مبارزه با پولشویی، جلوگیری از سودمندی مجرمین است و شامل پیشگیری از بکارگیری مجدد عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه می‌باشد. با وجود عمر کوتاه چنین پدیده‌ای اقدامات مهمی از سوی سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای در این زمینه صورت گرفته است. در پرتو چنین اقداماتی، دولت‌ها نیز در حقوق داخلی خویش قوانینی را برای مبارزه با پولشویی وضع نموده‌اند، هرچند اجرای این قوانین، مستلزم یکسری محدودیت‌ها برای دولت‌ها می‌باشد اما باید به این مسئله توجه داشت که مقابله جدی و موثر با پولشویی به هماهنگی و همکاری مشترک دولت‌ها بستگی دارد و ناهماهنگی برخی از اعضای جامعه جهانی منجر به ناکامی اقدامات و تدابیر ضدپولشویی در سطوح مختلف ملی و بین‌المللی می‌گردد. در این راستا جامعه جهانی برای نیل به مقصود و قرار دادن باقیمانده کشورها در مسیر مبارزه با پولشویی از اهرم‌های خاصی همچون تهدیدات اقتصادی و ... استفاده می‌نماید. در واقع پولشویی فرایند پیچیده‌ای است که طی آن جنایتکاران و صاحبان دارایی‌های غیرقانونی عواید حاصل از عملیات مجرمانه را با هدف پنهان کردن منشأ مجرمانه آن تغییر چهره داده و این تصور را ایجاد می‌کند که پولی را که خرج می‌کنند در واقع متعلق به خود آنها بوده و از راه قانونی بدست آمده است. در این فرآیند پول کثیف، غیرقانونی و نامشروع در مبادلات به گردش درمی‌آید و ظاهراً تمیز و شسته شده و پس از خروج از چرخه، قانونی و تمیز جلوه می‌نماید. بعبارتی دیگر پولشویی یک فعالیت غیرقانونی است که در طی انجام آن، عواید و درآمدهای ناشی از اعمال خلاف قانون، مشروعیت می‌یابد و پول‌های کثیف ناشی از اعمال خلاف، به پول‌های تمیز تبدیل گردیده و وارد چرخه اقتصاد می‌گردد (روزبهان، ۱۳۸۰: ۶۰).

۲- ویژگی‌های پولشویی

۲-۱- ثانوی بودن جرم پولشویی

امروزه اهمیت و ضرورت مبارزه با پولشویی بر هیچ کشوری پوشیده نیست. ویژگی‌های مخرب جرم پولشویی سبب شده است تا کشورها به نوبه خود استراتژی‌های خاصی را در این زمینه اتخاذ نمایند. از جمله مهم‌ترین این ویژگی‌ها، ثانویه بودن جرم پولشویی می‌باشد؛ در ادبیات جرم‌شناسی، جرم ثانویه به جرمی اطلاق می‌شود که ظهور آن مستلزم ایجاد یک جرم اولیه است. پولشویی نیز معلول بروز یک جرم اولیه است تا منافع حاصل از آن، وجهه و شکل تمیز به خود بگیرد. همین ویژگی، باعث شده است که هر مجرمی که در یک کشور امکان تطهیر پول به راحتی فراهم باشد، در انجام جرم اولیه نیز ابایی به خود راه ندهد، چراکه منافع حاصل از آن به راحتی تطهیر می‌گردد. ذکر این نکته ضروری می‌نماید که چنانچه شخص بتواند در عبور از چرخه نقل و انتقالات و مبادلات، موفق به پنهان‌سازی منشاء وجوه نامشروع گردد، انگیزه ارتکاب اعمال

خلاف قانون برای وی بیشتر خواهد شد که این امر زمینه ایجاد اثرات زیانبار اجتماعی، اقتصادی و ... را فراهم خواهد نمود (بانک توسعه صادرات، ۱۳۹۱). برای ارتکاب جرم پولشویی باید جنایت دیگری از قبیل قاچاق مواد مخدر، آدم‌ربایی، قاچاق انسان، قاچاق کالا، قاچاق اسلحه و غیره اتفاق افتاده باشد. قاچاق مواد مخدر مدت‌های مدیدی است که بعنوان سرچشمه اصلی تأمین مالی برای ارتکاب پولشویی درآمده است. تولید جهانی تریاک سالیانه بالغ بر ۴۰۰۰ تن است که بعد از تصفیه‌های لازم از آن ۴۰۰ تن به دست می‌آید. کوکائین ماده قلیایی است که از برگ بوته کوکا گرفته می‌شود. در این صنعت غیرقانونی، بین ۶۰۰۰۰۰ نفر تا ۱۵۰۰۰۰۰ نفر کارگر مشغول کارند که از این عده ۷۵ درصد کشاورز و برگ چین و ۲۵ درصد بقیه افرادی هستند که با پای برهنه، برگ‌های کوکا را با مواد شیمیایی که در خمیر کوکا بکار رفته، با کوبیدن پا مخلوط می‌کنند. آنها می‌توانند ۶ تا ۸ برابر دستمزد کارگر کشاورز غیرماهر را که در صنایع عادی زراعت پرداخت می‌شود، به دست آورند.

یکی از علل اصلی گرایش به کشت مواد مخدر در دهه ۱۹۸۰، کاهش مداوم قیمت‌های جهانی مواد خامی بود که زمانی بعنوان محصولات خام پول‌ساز در نقاطی رویانده می‌شد. همین وضعیت موجب شد که کشاورزان برای جلوگیری از آسیب مالی و گرسنگی، به کشت محصولات پررونق‌تر و پرسودتری همچون کوکا، خشخاش، تریاک، و ماری جوانا روی بیاورند.

۴۱

به هر حال پولشویی را که از آن بعنوان «شریان خون تجارت مواد مخدر» تعبیر می‌کنند، می‌توان آخرین مرحله فرایند هر بار قاچاق مواد مخدر به حساب آورد و عقیم مانده این مرحله، در بازدارندگی از ارتکاب قاچاق مواد مخدر اهمیت بسیار دارد. یکی دیگر از جرائم که در سطح بین‌الملل بعنوان منبعی برای پولشویی شناخته می‌شود، اعمال تروریستی است. صرف‌نظر از دیدگاه‌ها و تعاریف متفاوتی که پیرامون موضوع تروریسم وجود دارد، در مورد تروریسم هنوز تعریف مورد قبول عام در جامعه جهانی وجود ندارد و هر کشور بنا بر دیدگاه‌های سیاسی خود تروریسم را تعریف می‌کند؛ گرچه همه در محکوم کردن تروریسم متفق‌القول هستند. نفس ارتکاب اعمال تروریستی، جرم شناخته می‌شود. فناوری‌هایی که برای مبارزه با پولشویی استفاده می‌شود، اساساً همان‌هایی هستند که برای مخفی کردن منشأ یا استفاده در تأمین مالی تروریسم نیز بکار می‌روند. مخفی نگه داشتن منشأ تأمین مالی تروریسم چه مشروع و چه نامشروع مهم است، زیرا اگر منشأ مخفی بماند امکان استفاده از آن برای فعالیت‌های بعدی فراهم می‌شود. برای تروریست‌ها هم مخفی نگه داشتن منبع حیاتی است، زیرا در این صورت فعالیت‌های آنها نیز بدون پیگیری ادامه می‌یابد. طبیعت ثانویه جرم پولشویی باعث می‌شود که وجدان عمومی جامعه در مقابله با آن چندان برانگیخته نشود (تفضلی، ۱۳۹۶: ۱۰۲).

۲-۲- جرم یقه سفیدان^۱

ادوین اچ. ساترلند جرم‌شناس آمریکایی نخستین کسی است که اصطلاح جرم یقه سفیدان را بکار برده است. از دیدگاه او این اصطلاح شامل جرائمی است که اصولاً از سوی «طبقه بالا یا یقه سفید» ارتکاب می‌یابد و این توصیف را به اشراف و شاهزاده‌های تاجر و صاحبان سرمایه و صنعت اطلاق نمود. بزهکار یقه سفید فردی منظم و از نظر اجتماعی سازش‌یافته و انطباق‌پذیر است. این نوع بزهکار فردی است که متعلق به همان رده اجتماعی - اقتصادی بالای جامعه است و قوانینی را که حاکم بر فعالیت‌های حرفه‌ای او می‌شود، مکرراً نقض می‌کند. اینگونه بزهکاران را باید از یکسو از مجرمانی که به همان رده اجتماعی - اقتصادی تعلق دارند ولی بطور تصادفی و گهگاه و نه خیلی منظم، قواعد حرفه خود را نقض می‌کنند (مثلاً وکلا و پزشکان سودجو) و از سوی دیگر از افرادی که وابسته به رده اجتماعی - اقتصادی بالا هستند، اما مقررات عادی قانون جزاء را نقض می‌کنند، یعنی مرتکب جرائم عادی نامرتب با حرفه خود می‌شوند، تفکیک کرد.

همانطور که گفته شد بزهکار یقه سفید از نظر بالینی از درجه سازگاری اجتماعی بالایی برخوردار است، حال آنکه مجرم حرفه‌ای به دنبال عدم قابلیت‌اش در انجام یک حرفه معین، یک ناسازگاری اجتماعی است. بنابراین مجرم حرفه‌ای آسان‌تر قابل تشخیص و کشف است و رفتار او نیز مرئی‌تر است. نتیجه اینکه بزهکار یقه سفید در سلسله مراتب حالت خطرناک در ردیف اول قرار دارد. نظر به اهمیت و خطر این مجرم است که چهار انجمن بزرگ بین‌المللی که کارشناس مسائل کیفری و جنایی هستند و نیز خود سازمان ملل متحد در کنگره ۱۹۸۰ مسأله مجرم آبرقانون را در دستور کار خود قرار دادند. چراکه با توجه به موقعیت اجتماعی، مالی و اقتصادی خود سبب می‌شوند اعمال آنها بدون مجازات باقی بماند (موسوی مقدم، ۱۳۸۱: ۲۳).

۲-۳- سازمان یافتگی

خصیصه ثانوی بودن پولشویی، بعد دیگری از این جرم را ایجاد می‌کند و آن سازمان یافتگی جرم پولشویی است. جنایات سازمان یافته فعالیت غیرقانونی با انگیزه اقتصادی است که توسط گروه، انجمن یا ارگان دیگری مرکب از دو یا چند شخص که خواه بطور رسمی یا غیررسمی سازمان یافته باشند، ارتکاب یابد. بنابراین؛ «جرم سازمان یافته جرمی است که شاخص تدارک و ارتکاب آن، تشکیلات روشمند است که اغلب برای مباشران آن امکانات فراهم می‌کند». این تعریف از آن جهت که انگیزه تحصیل منفعت را نادیده گرفته است، ناقص است. از طرف دیگر منافع حاصله فقط عاید مباشران رکن مادی جرم نمی‌شود، بلکه بیشتر منافع عاید هدایت کنندگان می‌شود. با توجه به این نقایص، جرم سازمان یافته را می‌توان به این شکل تعریف کرد: جنایت سازمان یافته یک نهاد غیرایدئولوژیک است که مرکب از تعدادی از افراد با روابط متقابل است، بر مبنای

¹ White Collar

سلسله مراتب شکل گرفته که حداقل سه رده ممتاز در آن وجود دارند و هدف آن جلب منفعت و قدرت با اشتغال به فعالیت‌های مشروع و نامشروع است (هاشمی، ۱۳۸۲: ۵۱۵). مسئولیت‌های کلیدی ممکن است برحسب خویشاوندی و دولتی یا صرفاً براساس مهارت داده شود. اعضا آن را دائمی می‌دانند و سعی دارند یکپارچگی و فعال بودن آن را جهت نیل به اهدافشان حفظ کنند. در این گروه تمایل به استفاده از خشونت یا رشوه برای رسیدن به اهداف یا حفظ انسجام زیاد است. عضوگیری محدود است. هرچند از افراد غیرعضو ممکن است بصورت موردی استفاده شود. بنابراین مشارکت بیش از دو نفر و انگیزه محرک آنها یعنی تحصیل منفعت از شرایط اساسی ارتکاب جنایات سازمان یافته است (هاشمی، ۱۳۸۲: ۵۱۵).

۲-۴- فراملی بودن

یکی از خصایص اصلی جرم پولشویی فراملی بودن آن است. گروه‌های سازمان یافته جنایی اگرچه در ابتدا در قلمرو یک کشور ایجاد شده‌اند، ولی تمایل دارند به آن سوی مرزها وارد شوند تا هم امکانات و فرصت‌های بهتر و بیشتری برای فعالیت خویش پیدا کنند، و هم امکانات کشف و خطرات ناشی از برخورد مراجع اجرای قانون را کاهش دهند. از آنجا که ارتکاب جرم محدود به مرزهای یک کشور خاص نیست، به تنهایی قادر به ریشه‌کن کردن کامل این جنایات و عوامل و تشکیلات آن نخواهد بود، کما اینکه دولتی به تنهایی قادر به پیشگیری از شکل‌گیری چنین سازمان‌هایی نیست. بنابراین هم پیشگیری از وقوع این جرائم و هم مبارزه با آنها مستلزم همکاری بین‌المللی و جمعی است.

در سطح بین‌المللی تلاش‌های زیادی برای مقابله با ارتکاب چنین جرائمی صورت گرفته است. کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با جرائم سازمان یافته حاصل این تلاش‌ها بود که در نوامبر سال ۲۰۰۰ میلادی به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید (غلامی و پروبخش، ۱۳۹۰: ۳۷). برپایه تعریف کنوانسیون، جرم در صورتی فراملی است که:

(۱) در بیش از یک کشور ارتکاب یابد؛
(۲) در یک کشور واحد صورت گیرد، اما بخش زیادی از مقدمات، برنامه‌ریزی یا کنترل یا هدایت آن در کشور دیگر انجام شود؛

(۳) در یک کشور واحد صورت گیرد، اما یک گروه مجرم سازمان یافته که در بیش از یک کشور فعالیت دارد، در آن دخالت داشته باشد؛

(۴) در یک کشور انجام شده باشد، ولی اثرات قابل ملاحظه‌ای در کشور دیگر داشته باشد.

در این ماده ۴ مورد بعنوان ملاک «فراملی» بودن جنایت تلقی شده است. اگر به رکن مادی جرم توجه شود، فقط مورد (۱) به صورت واقعی و عینی در بیش از یک کشور واقع شده است. بندهای (۲) و (۳) را باید باتوجه

به سازمان یافته بودن این گروه‌ها ارزیابی کرد. اشخاص به اعتبار عضویت در این گروه‌ها دارای حقوق و تکالیف خاص می‌شوند و بعنوان عضو یک گروه عمل می‌کنند و پر واضح است که اگر ارزیابی فراملی بودن بر مبنای عملکرد تک تک اعضای گروه و صرف نظر از گروه باشد، هرگز نباید چنین گروهی را سازمان یافته و فراملی تلقی کرد. مورد چهارم نیز در قوانین جزایی ملی بیشتر کشورها پذیرفته شده است (غلامی و پروبخش، ۱۳۹۰: ۳۹).

۲-۵- ارتباط پولشویی با جرائم دیگر

گستره پولشویی همه جرائم اقتصادی از جمله جرائم مربوط به رشوه‌خواری را شامل می‌شود. هدف از قانونگذاری در خصوص پولشویی، تضمین این امر است که جرائم اقتصادی سودآور نباشند و مرتکبان جرائم مهم اقتصادی از چنگ قانون نگریزند. افزایش چشمگیر تعداد جرائم ارتكابی در سال‌های اخیر امری غیرقابل پوشش است. امروزه با واقعیت نزدیک شدن نظریه دهکده جهانی بسیاری از این اعمال مجرمانه با فراتر رفتن از محدوده مرزهای کشور به بار می‌نشیند و بنابراین همکاری بین کشورهای مختلف برای مبارزه با اینگونه جرائم که ماهیت فراملی دارد امری کاملاً ضروری و اجتناب‌ناپذیر شده است. جرم پولشویی یک جرم سازمان یافته است. در صورت مقابله با پولشویی اولاً انگیزه ارتكاب جرم در مجرمان از بین می‌رود زیرا قوی‌ترین انگیزه برای ارتكاب جرم، انگیزه مالی است. ثانیاً با وجود مال و درآمد مجرمانه در دست مجرم احتمال شناسایی و دستگیری وی بسیار زیادتر از زمانی است که او با پاک جلوه دادن آنها بزرگترین عامل ارتباط خود با جرم را از میان می‌برد. از این‌روست که مثلاً در نظام حقوقی انگلستان، با کسانی که با خرید و فروش یا هرگونه مداخله در اموال ناشی از جرائمی مانند سرقت، کلاهبرداری، اخاذی و سایر جرائم مالی در واقع زمینه مناسب را برای ارتكاب این جرائم پدید می‌آورند سخت‌تر از مجرمان اصلی برخورد می‌شود (نصرالهی و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۹).

برای مثال مجازات ارتكاب سرقت حداکثر هفت سال حبس و مجازات اینگونه مداخله‌کنندگان در اموال مسروقه حداکثر ۱۴ سال است. زیرا تصور می‌شد که مبارزه با این افراد بهترین راه برای مبارزه با مجرمان مالی است. همین استدلال را می‌توان در مورد جرائم سنگین‌تر و به خصوص جرائم سازمان یافته و پولشویی بین‌المللی بکار برد. جا دارد که شیوه پلیس و سایر اقدامات کشف جرم که بیشتر به دنبال تحقیق در مورد اصل جرم ارتكابی می‌باشند تغییر یافته و بخش عمده‌ای از کار آنها به ردیابی درآمدهای حاصل از جرم اختصاص می‌یابد که این بهترین راه مبارزه با مجرمان و باندهای بزهکار است. برای مثال گفته می‌شود که مبارزه با درآمدهای حاصل از جرم برای مافیا در سال‌های اخیر یکی از عوامل موثر ضربه دیدن فعالیت‌هایش بوده است. زیرا مقابله با افراد که چیزی جزء پیچ و مهره‌های ساده در روند فعالیت‌های سازمان پیچیده

بین‌المللی وارد سازد. تجربه نشان می‌دهد که تمایل سازمان‌های بزهکار به تطهیر درآمدهای مجرمانه خود چنان زیاد است که گاه با تشکیل بانک یا پرداخت کمیسیون‌های گزاف به بانک‌های یا با موجود یا با زیاد نشان دادن درآمد حاصل از تجارت‌های مشروع خود حتی پرداخت مالیات این درآمدهای صوری به پولشویی مبادرت می‌ورزند (نصرالهی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶۱).

۳- مراحل پولشویی

۳-۱- مرحله جای‌گذاری

این مرحله زمانی است که پول نقد وارد سیستم مالی می‌شود. در این مرحله پول کثیف به دست آمده از فعالیت‌های غیرقانونی که مقدار زیادی وجه نقد است، در ابعاد کوچک جای‌گذاری یا از کشور خارج می‌شود. در این مرحله است که پول نامشروع بیش از هر زمان دیگری در معرض کشف قرار می‌گیرد چراکه وارد کردن این وجوه نقد باعث مشکوک شدن مقامات قانونی می‌شود (کیانی‌زاده و قضاوی، ۱۳۹۷: ۲۳).

۳-۲- مرحله لایه‌گذاری

لایه‌گذاری اقدامی برای مخفی کردن منشا مالکیت پول است. بنحویکه با ایجاد لایه‌های پیچیده از طریق ۴۵ معاملات چندگانه از هرگونه حسابرسی در امان باشد. در این مرحله پول نامشروع در درون موسسه مالی که در ابتدا به آنجا سپرده شده است، به چندین شاخه منشعب می‌شود یا از درون چندین موسسه عبور داده می‌شود یا بنحوی دستکاری می‌شود که تنها یک چهره حقیقی از میدا و ماخذ ایجاد پول برجای نماند. اعلام قیمت‌های گران برای کالاها جهت حمل از کشوری به کشور دیگر یا استفاده از کارت‌های اعتباری با ارزش زیاد جهت پرداخت برای خرید کالا و خدمات و نیز پرداخت صورتحساب کالا از طریق کارت اعتباری با پول‌های سپرده شده در بانک‌های امن، از جمله راهکارهایی است که توسط پولشویان اتخاذ می‌گردد (کیانی-زاده و قضاوی، ۱۳۹۷: ۲۴).

۳-۳- مرحله ادغام

ادغام یا یکپارچه‌سازی آخرین مرحله فرایند پولشویی است. در این مرحله پول غیرقانونی و کثیف دوباره وارد سیستم مالی رسمی و قانونی می‌شود بگونه‌ای که به نظر می‌رسد از راه قانونی تحصیل شده است. این مرحله ممکن است از طریق خرید اموال غیرمنقول، اتومبیل، فلزات گرانبها، جواهرات و عتیقه انجام گیرد. استفاده از پول‌های نامشروع جهت تأمین سرمایه یک شرکت سهامی عام یکی دیگر از روش‌هایی است که پولشویان حرفه‌ای از آن استفاده می‌کنند (کیانی‌زاده و قضاوی، ۱۳۹۷: ۲۴).

۴- آثار و تبعات پولشویی

۴-۱- آثار اجتماعی

۱) ایجاد انگیزه برای ارتکاب جرم مبنا

هیچ مجرمی از مادر خود مجرم و تبه‌کار زاده نشده است. همه انسان‌ها از فطرتی پاک خلق شده‌اند و پس از تولد در دوران اولیه زندگی پاک و معصوم‌اند و این تا زمانی است که به موجب شرایط خاص محیط خانوادگی، اجتماعی و پرورش به گناه آلوده نشوند، زیرا چگونگی رفتار و شخصیت افراد بیشتر به چگونگی محیط اجتماعی، اقتصادی و تربیتی آنها وابسته است. بنابراین، توجه به این واقعیت ضروری به نظر می‌رسد که جرم و جنایت یا عبارت بهتر بیماری‌های اجتماعی مانند بیماری‌های جسمی مسری‌اند و اگر قبل از ایجاد انگیزه وقوع جرم به فکر اصلاح و از بین بردن علل ارتکاب جرم نیفتند، ممکن است به دیگران نیز سرایت کند که عواقب سنگین و جبران‌ناپذیری در پی دارد؛ به صورتی که بر اثر ازدیاد جرم و جنایت، قدرت کنترل در جامعه هر روز ضعیف‌تر و بالطبع بر مقدار مجرمان نیز افزوده می‌شود. از مهمترین عوامل موثر در ایجاد انحراف می‌توان عوامل زیستی یا اثر وراثت در انحراف، علل روانی-عاطفی، علل و عوامل فرهنگی، عوامل اجتماعی، خانواده، مدرسه و ... را نام برد. مرتکبان جرم پولشویی هنگامی که احساس کنند عواید حاصل از جرم را از دید مأموران انتظامی و قضایی مخفی کرده‌اند یا با تغییر در عواید ظاهری قانونی به آن بخشیده‌اند، انگیزه‌شان برای ارتکاب جرم منشای تقویت می‌شود (باقرزاده، ۱۳۸۲: ۲۲).

۲) خدشه‌دار شدن حیثیت بین‌المللی کشور

در جامعه جهانی، کشورهایی که بهشت پولشویان محسوب می‌شوند، از لحاظ اعتبار بین‌المللی تنزل پیدا می‌کنند و از سرمایه‌گذاری کشورهای دیگر و همچنین مبادلات سالم اقتصادی در سطح بین‌المللی محروم می‌شوند (ساک، ۱۳۹۴: ۱۳۲).

۳) تزریق پول کثیف به فعالیت‌های مجرمانه

پولشویان که ثروت نامشروع خود را از راه‌های مجرمانه به دست آورده‌اند، عمدتاً ثروت نامشروع را به چرخه اعمال مجرمانه برمی‌گردانند، یا از روی عادت یا به دلیل تسهیل ارتکاب جرائم دیگر از پول کثیف پیوسته استفاده می‌کنند. می‌توان نتیجه گرفت یکی از آثار و تبعات جرم پولشویی تزلزل امنیت کشور و بی‌ثباتی سیاسی است که در برخی از کشورها حتی به سرنگونی نظام حکومتی منجر شده است (ساک، ۱۳۹۴: ۱۳۲).

۴-۲- آثار اقتصادی

۱) تخریب بازار مالی

عملیات پولشویی منابع زیادی از پول را وارد بازار مالی می‌کند که این ورود منابع تابع عوامل شناخته شده و قابل کنترل نیست. از سوی دیگر، در زمان معینی برای انجام یک فعالیت غیرقانونی دیگر حجم عظیمی از پول را بصورت ناگهانی از بازار خارج می‌سازد که این امر بدون اطلاع و تحت تاثیر عواملی غیر از عوامل موثر بر جریان فعالیت قانونی بازارهای مالی است. چنین حرکتی، چه ورود نامعقول و چه خروج ناگهانی منابع، بازار مالی را با مشکل مواجه می‌کند و در واقع کارایی آن را در اقتصاد کاهش می‌دهد. به دنبال انجام دادن چنین عملیاتی از جانب پولشویان و ایجاد موانع بر سر راه فعالیت‌های صحیح بازار مالی، اعتماد صاحبان منابع به این بازار از بین از بین خواهد رفت. اعتماد به بازارهای مالی نقش تعیین کننده‌ای در جذب منابع داخلی و خارجی در بخش تولیدی اقتصاد دارد که در صورت حاکم شدن بی‌اعتمادی بر بازار مالی، انگیزه صاحبان منابع برای استفاده از این بازارها از بین خواهد رفت (باقرزاده، ۱۳۸۲: ۲۲).

۲) افزایش رباخواری در سطح جامعه

از نظر اسلام، اجرای عدالت و بویژه تحقق عدالت اجتماعی در بعد اقتصادی تنها با تعدیل ثروت اغنیا و تامین زندگی متوسط و مقبول برای همه افراد جامعه محقق می‌شود. دریافت و پرداخت ربا به عبارت ساده‌تر انجام دادن معاملات ربوی از جمله فعالیت‌هایی است که در هر جامعه‌ای زمینه‌های ایجاد نابرابری، گسترش فقر و درنهایت پیدایش تضاد فاحش طبقاتی و بروز خطر ازهم پاشیدگی روابط انسانی و اجتماعی را به همراه دارد. زیرا انباشت قدرت و ثروت توسط مجرمان و گروه‌های بزهکار - برخوردار از امکان پولشویی - تهدیدی جدی برای اقتصاد ملی و بویژه برای نظام‌های مردم‌سالار به شمار می‌آید (رهبر، ۱۳۸۶).

۳) تأثیر منفی بر نرخ سود بانکی و نرخ ارز

برخی از فرآیندهای پولشویی به دلیل ارائه علائم کاذب به بازارها (اعم از بازار کالا و خدمات، بازار پول، بازار سرمایه، و نظایر آنها) موجبات تغییر را در نرخ‌های سود بانکی و ارز فراهم می‌آورد و پولشویان پس از تحصیل منافع خود، به لحاظ طبیعت ویژه روان بودن، از اینگونه بازارها خارج می‌شوند درحالیکه آثار تخریبی خود را در این بخش به جا گذاشته‌اند. از آنجا که پولشویان وجوه به دست آمده را در جایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که احتمال کشف آن نسبت به جائیکه بازدهی بیشتری دارد کمتر است، پولشویی بر نرخ ارز و سود بانکی تاثیر معکوس خواهد داشت. بعبارت دیگر، پولشویی خطر بی‌ثباتی ناشی از تخصیص نادرست منابع را که خود حاصل فعالیت‌های مصنوعی و غیرواهی دارایی‌هاست، افزایش می‌دهد. بعبارتی، پولشویی و جرائم سازمان

یافته دیگر می‌تواند به تغییرات مبهم و غیرقابل توجه در تقاضای پول و همینطور ایجاد نوسان‌های شدید در جریان‌های سرمایه، نرخ ارز و نرخ سود بانکی منجر شود. بازتاب‌های پولشویی اصول و مبانی «تخصیص منابع» را در عرصه‌های اقتصادی مختل می‌کند، زیرا جهت‌گیری وجوه و دارایی‌های پولشویان برپایه تقاضای بازار نیست، بلکه در تعقیب اهداف و منافع است که آنها دنبال می‌کنند. پولشویان قاعداً در سرمایه‌گذاری‌های موردنیاز در یک اقتصاد سالم مشارکت نمی‌کنند، زیرا آن دسته از فعالیت‌هایی را گزینش می‌کنند که طبیعت و ماهیت آنها از ویژگی برخوردار باشد تا بتوانند به سهولت سرمایه‌ها، دارایی‌ها، و وجوه خود را از زمینه‌های به زمینه دیگر منتقل و جابجا کنند. بدین ترتیب، در هر بخشی که وارد می‌شوند، سازوکار تعادلی آن بخش را بر هم زده و در مجموع، نوعی بی‌ثباتی در عرصه‌های اقتصادی کشور ایجاد می‌کنند (باقرزاده، ۱۳۸۲: ۲۵).

۴) تضعیف بخش خصوصی

یکی از شدیدترین آثار اقتصادی پولشویی تحت تاثیر قرارداد بخش خصوصی است. پولشویان اغلب از شرکت‌های صوری استفاده می‌کنند، بگونه‌ای که این شرکت‌ها درآمدهای ناشی از فعالیت‌های مجرمانه را با منابع و وجوه قانونی به جهت مخفی کردن منابع نامشروع درهم می‌آمیزند. شرکت‌های صوری یک برتری رقابتی نسبت به شرکت‌های قانونی دارند که وجوه و سرمایه‌های خود را از بازار مالی تامین می‌کنند. این وضعیت برای فعالیت‌های قانونی به جهت رقابت علیه شرکت‌های صوری مشکل است. همچنین، می‌تواند به دور کردن از میدان کسب و کارهای بخش خصوصی توسط جرم‌های سازمان یافته منتج شود (کیانی‌زاده و حسکویی، ۱۳۹۴: ۵۷).

۵) توزیع نابرابر درآمد

عملیات پولشویی درآمد را به نفع کسانی توزیع می‌کند که تمایلی برای بکارگیری آنها در بخش تولیدی و سرمایه‌گذاری واقعی ندارند. پولشویان به پرداخت مالیات و دیگر عوارض قانونی این درآمدها نیز تمایلی ندارند و در نتیجه وضعیت درآمدی دولت نیز با مشکل مواجه می‌شود و دولت برای دستیابی به درآمد موردنیاز خود مجبور می‌شود نرخ مالیاتی را افزایش دهد که این امر سبب افزایش ریسک برای فعالیت‌های خصوصی‌سازی مجرمان با دخالت در بازارهای مالی و شرکت در مزایده‌ها با پیشنهاد قیمت‌های بالاتر، با توجه به میزان بالای دارایی، نخست تلاش می‌کنند عواید غیرقانونی خود را با درآمدهای قانونی مخلوط کنند و دوم اینکه فعالیت‌های خصوصی‌سازی را به ضرر رشد و توسعه اقتصادی جهت دهند. بدیهی است ایجاد تنگنا و فشار بر فعالیت‌های قانونی می‌گردد و در نهایت توزیع عادلانه درآمد را تحت تاثیر منفی قرار می‌دهد. یکی از راه‌های فقرزدایی و کاهش بیکاری توزیع عادلانه ثروت در جامعه است که پولشویی مخصوصاً مقادیر معتنا به آنکه

مشمول بر ثروت‌های فراوان می‌شود - مانع از تحقق این امر خواهد شد و به گسترش فقر و بیکاری در جامعه دامن می‌زند (ساکی، ۱۳۹۴: ۸۲).

۶) نامتناسب ساختن عرضه و تقاضا

مجرمان در برخی از گونه‌های عملیات پولشویی به سرمایه‌گذاری در یک فعالیت اقتصادی اقدام می‌کنند. این سرمایه‌گذاری نه برای اهداف تولیدی و کسب سود ناشی از تولیدات، بلکه برای تامین مقاصد مجرمانه آنها صورت می‌گیرد. آنها معمولاً در جاهایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که نقش موثری در ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی ندارد؛ مثلاً، در برخی از مقاطع زمانی برای مراکز تفریحی، هتل، ساختمان‌سازی، آژانس‌های خدماتی و امثال آن سرمایه‌گذاری می‌کنند که این عمل نه به دلیل وجود تقاضای واقعی برای این کالاها و خدمات، بلکه به دلیل علاقه مجرمانه برای تدارک محیطی با ریسک کمتر به منظور انجام فعالیت‌های مجرمانه دیگر صورت می‌گیرد. این دسته از فعالیت‌ها درآمد معین و ثابتی ندارد. بنابراین، آنها در صورت فعال شدن قوانین ضد پولشویی، با تمسک به درآمد متغیر حاصل از چنین فعالیتی و توجیه نوسانات درآمدی، راه گریز می‌یابند. طبیعی است زمانی که به اهداف خود رسیدند، منابع خود را به سرعت از این فعالیت‌ها خارج و اینگونه فعالیت‌ها را با ورشکستگی روبرو می‌سازند. فعال کردن برخی از فعالیت‌های غیرضروری و تقاضا نشده از نظر اقتصادی موجب می‌شود حتی دیگر منابع قانونی نیز به آن فعالیت‌ها روی آورند. در نتیجه، کمبود منابع در ۴۹ فعالیت‌های ضروری انتقال دوباره منبع را به فعالیت‌های مفید از بین می‌برد (کیانی‌زاده و حسکویی، ۱۳۹۴: ۵۹).

۷) ایجاد عدم تعادل در تراز تجاری کشور

یکی از برنامه‌های مجرمان برای انتقال درآمدهای غیرقانونی به کشورهای دیگر استفاده از شبکه واردات و صادرات است. بخش زیادی از این فعالیت‌ها مربوط به کالاها و خدمات لوکس و غیرضروری برای رشد اقتصادی است که به قیمت ارزان وارد کشور شده و در نتیجه بازار مصرف داخلی را به خود جذب کرده است و در نهایت موجب ورشکستگی بخش تولیدی در داخل می‌شود. علاوه بر آن، درآمد حاصل از ورود این کالاها و فروش آن در داخل صرف سرمایه‌گذاری یا خرید کالاها و خدمات داخلی نمی‌شود، بلکه برای مقاصد مجرمانه به فعالیت‌های غیرقانونی در داخل یا خارج کشور اختصاص می‌یابد. در بعد صادرات هم اگر فعالیت‌هایی از جانب آنها صورت گیرد، اولاً بیشتر بر کالاهای لوکس متمرکز می‌شود و دوم اینکه درآمدهای حاصل از این نوع صادرات به داخل کشور بازمی‌گردد. نتیجه همه این فعالیت‌ها عدم تعادل در بخش خارجی اقتصاد و به دنبال آن بی‌ثباتی در اقتصاد داخلی خواهد بود. باتوجه به مطالب یاد شده (آثار سوء پولشویی) همگی

در نهایت به رخ دادن یک پدیده با عنوان «لطمه به وضعیت اقتصادی» منجر می‌شود (کیانی‌زاده و حسکویی، ۱۳۹۴: ۶۲).

۵- انواع جرم پولشویی

باتوجه به متنوع بودن روش‌های کسب سود از اعمال خلاف، بالطبع شیوه‌های تطهیر پول نیز پیچیده و متنوع خواهد بود. عبارت دیگر شیوه‌های پولشویی، به عواملی چون نوع خلاف انجام شده، نوع سیستم اقتصادی و قوانین و مقررات کشوری که در آنجا خلاف صورت گرفته و نوع مقررات کشوری که در آنجا پول تطهیر می‌شود، بستگی دارد. اما بصورت کلی انواع پولشویی بدین نحو می‌باشند:

- پولشویی درونی: شامل پول‌های کثیف که از فعالیت‌های مجرمانه و در داخل خاک یک کشور می‌شود که در همان کشور شسته می‌شود؛
- پولشویی مہار شونده: شامل پول‌های کثیف بدست آمده از فعالیت مجرمانه که در داخل یک کشور کسب و در خارج از آن تطهیر می‌شود؛
- پولشویی بیرونی: شامل پول‌های کثیف بدست آمده از فعالیت مجرمانه انجام شده در سایر کشورها که در خارج نیز شسته می‌شود؛
- پولشویی وارد شونده: که شامل پول‌هایی که از فعالیت مجرمانه در سایر نقاط به دست آمده و در داخل خاک یک کشور موردنظر شسته می‌شود (باقرزاده، ۱۳۸۲: ۵۱).

۶- واردات ارز از طریق سرمایه‌گذاری

سرمایه‌گذاری یکی از اصطلاحات اقتصاد است و به معنای تبدیل وجوه مالی به یک یا چند نوع دارایی دیگر که با هدف به دست آوردن سود، برای مدتی در زمان آینده نگهداری خواهد شد. سرمایه‌گذاری صرف‌نظر کردن از هزینه پول یا دیگر منابع مالی، در زمان حال، به همراه ریسک مشخص یا نامشخص برای کسب سود در آینده می‌باشد. هدف از سرمایه‌گذاری، کسب سود و کاهش هزینه‌های فرصت است و می‌تواند در دارایی‌های مالی و دارایی‌های واقعی صورت گیرد. سرمایه‌گذاری نوسان‌بارترین جزء مخارج کل است که در اقتصاد کلان مورد بحث قرار می‌گیرد (اخوی، ۱۳۷۶: ۱۸۱). سرمایه‌گذاری، فراگردی است که در آن، کالاهای سرمایه‌ای برای تولید کالاها و یا خدمات دیگر بکار می‌رود (تفضلی، ۱۳۷۶: ۱۵۱) و امکانات سرمایه‌ای و تولیدی یک جامعه است. معمولاً یک جامعه برای سرمایه‌گذاری، باید پساندازهای خود را تجهیز کند و قسمتی از تولید دوره فعلی خود را مصرف نکرده و برای ساختن ظرفیت‌های تولیدی بکار برد، تا در دوره‌های آینده امکانات مصرفی بیشتری فراهم گردد (طیبیان، ۱۳۷۹). مطالعه سرمایه‌گذاری به دلیل نقش دوگانه‌ای

که در اقتصاد ایفا می‌کند حائز اهمیت است؛ از یکسو بخش بزرگی از مخارج کل را شامل می‌شود و بدین سبب تغییر آن، اثر قابل توجهی بر تقاضا می‌گذارد و از سوی دیگر، نقش مهمی بر عرضه و تولید دارد؛ زیرا سرمایه‌گذاری بیانگر افزایش موجودی سرمایه است (کردبچه، ۱۳۸۵: ۹۳)، سرمایه‌گذاری در حقیقت مربوط به افزایش ذخیره‌های کالاها و واردات و تجارت کالا همیشه بعنوان یکی از راه‌های اصلی و مهم کسب سود در جوامع مختلف مطرح می‌شود. دو پایه اصلی تجارت در کشور را واردات و صادرات تشکیل می‌دهند که هریک از آنها با گذراندن مراحل خاص در کشور انجام می‌شوند. قوانین واردات ارز آزاد یکی از مباحث مهمی است که امروزه بیشتر از گذشته به آن پرداخته می‌شود. شورای عالی هماهنگی اقتصادی طی پنجاه و هفتمین جلسه خود و تصویب مصوبه‌ای، واردات ارز و فلزات گرانبها از تمامی حقوق و عوارض و مالیات را معاف تلقی کرد که ورود ارز بصورت اسکناس به داخل کشور بدون محدودیت مطابق با ضوابط و مقررات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مقررات مبارزه با پولشویی، توسط اشخاص حقیقی و حقوقی مجاز برشمرد که در واقع این امر از دو جنبه حائز اهمیت می‌باشد. رکن اول یعنی وارد کردن ارز به وسیله اشخاص حقیقی و رکن دوم، وارد کردن ارز به وسیله اشخاص حقوقی که از جنبه‌های بسیاری از جمله سرمایه‌گذاری خارجی در بخش‌های مختلف می‌توان ارز را به کشور وارد نمود.

۵۱ عبارتی سرمایه‌گذاری خارجی بیشتر توسط شرکت‌های تجاری محقق می‌شود که در معاهدات سرمایه‌گذاری ایران نیز بعنوان یکی از مصادیق سرمایه‌گذاران خارجی مورد حمایت و شناسایی قرار گرفته است (روزگاری آقبلاغ و نیاورانی، ۱۳۹۸: ۸۹).

۷- پولشویی وارد شونده و شرکت‌های سرمایه‌گذار خارجی

اصولاً فعالیت‌های خدماتی که برای انجام فعالیت نیاز چندانی به خرید و تامین مواد اولیه یا خرید کالاهای واسطه‌ای ندارند، بسترهای مناسبی برای سرمایه‌گذاری و پولشویی به حساب می‌آیند. کازینوها، بارها و کلاب‌های شبانه، آرایشگاه‌ها، کارواش‌ها، پارکینگ‌های طبقاتی، هتل‌سازی و دیگر فعالیت‌های خدماتی بطور معمول برای انجام جرم پولشویی گزینه‌های مناسبی هستند. اما در کنار این فعالیت‌های اقتصادی، گاهی پولشویی در قالب راه‌اندازی خیریه‌ها ساماندهی می‌شود. برگزاری حراجی‌های هنری یا مشارکت در فعالیت‌هایی در حوزه ورزش نیز می‌تواند زمینه‌های مناسبی برای پولشویی باشند که در جهان و ایران نمونه‌هایی داشته است. ایجاد شرکت‌های لایه‌لایه و تو در تو با سهامداران مشترک و ضربدوری و بالاخره راه‌اندازی بانک‌ها و موسسات مالی نیز از دیگر محمل‌های مساعد برای انواع جرم پولشویی به شمار می‌آیند. همانطوری که بیان شد پولشویی یکی از بزهکاری‌های بزرگ مالی در سطح جهان شمرده می‌شود که عبارت

است از تبدیل یا جابجا کردن دارایی، با هدف پنهان داشتن خاستگاه غیرقانونی آن یا کمک به هر کسی که با این جرائم سروکار دارد. یکی از روش‌های پولشویی که بیان گردید پولشویی به روش وارد شونده می‌باشد که طی این روش آثار منفی پولشویی در مورد سرمایه‌گذاری نیز به وضوح مشاهده می‌شود. همانگونه که عنوان شد پولشویان در مورد انتخاب پروژه‌های سرمایه‌گذاری به راحتی اختفا بیشتر فکر می‌کنند تا به بیشینه کردن سود آتی.

در این صورت حجم قابل توجهی از سرمایه‌های ملی به سمت انجام کارهایی که بازدهی اقتصادی بالایی ندارند، سوق پیدا می‌کند. این امر موجب می‌شود که سرمایه‌گذاری‌های انجام شده، موجب افزایش تولید ملی و در نتیجه اشتغال نشوند (خسروی، ۱۳۸۹).

۸- نظام اقتصادی موجود در کشور

نظام اقتصادی ایران بستر مناسبی برای پولشویی است چراکه بی‌نظمی این نظام بدلیل تعدد مراکز تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری اقتصادی، تعدد تولید امور بازرگانی و صنعتی و همچنین عدم نظارت جامع مراجع ذیصلاح بر گردش پولی و بازارهای مالی کشور، همگی دست به دست هم داده تا ایران نتواند از یک نظام اقتصادی تعریف شده با یک سیاست‌گذاری کلان اقتصادی توسعه‌گرا برخوردار باشد (خسروی، ۱۳۸۹). با این اوصاف، لازم است براساس سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مقام معظم رهبری مبنی بر اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی و نیز شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی، تمامی نهادهای مالی مساعی خود را جهت بهبود وضعیت و شرایط اقتصادی فعلی معمول نمایند (یوسفی صادقلو و دانشجو، ۱۳۹۵: ۵۷).

نتیجه‌گیری

پولشویی بعبارتی فرایندی است که به وسیله انجام آن، پول و درآمدی که حاصل از فعالیت‌های غیرمجاز، خلاف قانون و مجرمانه در چرخه سالم اقتصاد وارد شده و در ظاهر به دارایی‌هایی که از راه‌های اقتصادی مشروع و قانونی کسب شده، تبدیل می‌شوند و به اصطلاح شسته یا تطهیر می‌شود، بطوریکه پس از انجام فرآیند پولشویی، منشا اولیه پول پنهان می‌ماند. در واقع این عمل اغلب به جهت فرارهای مالیاتی و اختفا اصل مال توسط صاحبان ثروت به انجام می‌رسد. صاحبان ثروت‌های کلان، پول‌های خود را با این عمل وارد چرخه پیچیده‌ای می‌نمایند که حدس زدن منشا اصلی ثروت آنها بنحوی غیرممکن به نظر آید. درآمدهای حاصل از راه‌های نامشروع از جمله قاچاق مواد مخدر، مشروبات الکلی، اسلحه و ... می‌تواند بانی ایجاد یک

چرخه گسترده از عملیات پولشویی باشد چراکه حجم بسیار زیاد از درآمدهای نامشروع را نمی‌توان بنحوی اختفا نمود که از چشم قانون دور بماند. یکی از مولفه‌های امنیت برای فعالان اقتصادی، به رسمیت شناختن مالکیت سرمایه و تضمین اجرای قراردادهاست؛ لیکن فساد مالی و فعالیت‌های مجرمانه یکی از موانع اصلی بر سر راه امنیت اقتصادی، ایجاد شفافیت مالی و حکومت قانون است. از سوی دیگر، سرمایه‌های ناشی از اعمال مجرمانه با ورود و خروج ناگهانی در حجم بسیار زیاد، نظام اقتصادی را مختل می‌کند و امنیت سرمایه‌گذاری را از بین می‌برد. ورود سرمایه‌های نامشروع، امکان سرمایه‌گذاری واقعی داخلی و خارجی در کشور را از بین می‌برد و به دلیل آن که هدف افراد پولشو در وهله اول پنهان کردن منشأ غیرقانونی پول است و سودآوری برای آنها از اهمیت کمتری برخوردار است، لذا بیشتر اوقات سرمایه خود را در جاهایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که دارای توجیه اقتصادی نیست و بدین صورت، باعث کاهش بهره‌وری سرمایه، اتلاف منابع، تسهیل فساد مالی داخلی و افزایش جرائم می‌شوند و تخصیص منابع را دچار انحراف می‌کنند؛ لذا در صورتی که سرمایه‌های حاصل شده از راه‌های غیرقانونی زیاد باشد، این سرمایه‌ها به سوی سرمایه‌گذاری‌هایی که از آنها به سرمایه‌گذاری عقیم تعبیر می‌شود؛ مانند سرمایه‌گذاری در دارایی‌های غیرمنقول به خصوص اشیای هنری، جواهرآلات و اتومبیل‌های تجملی و ... حرکت می‌کند که باعث کاهش بهره‌وری و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی خواهد شد. با رشد واردات ارزهای خارجی خطر پولشویی به وسیله سرمایه‌گذاری توسط ۵۳ اشخاص حقیقی و حقوقی افزایش می‌یابد چراکه زمانیکه کشورها دچار بحران‌های اقتصادی و سرمایه‌پذیری خارجی باشند به اقداماتی از قبیل جذب سرمایه‌گذار برای حوزه‌های مختلف از جمله ساختمان‌سازی و تولیدات روی می‌آورند. این امر باعث می‌شود امنیت سرمایه‌گذاری برای کشورهایی که دچار پولشویی وارد شونده می‌شوند با مخاطره روبرو گردد. فلذا کشورهایی که نهاد تقنینی آنها قانونگذاری اختصاصی برای سرمایه‌گذاری و واردات ارز به کشور را نادیده یا سهل گرفته‌اند قاعدتاً زمینه‌ساز پولشویی در کشور را فراهم نموده‌اند که این امر باعث می‌گردد کشور در لیست سیاه اقتصادی جهانی و سرمایه‌گذاری قرار گیرد که به عبارتی این عمل یعنی واردات ارز، نه تنها باعث ورود سرمایه‌گذاران به کشور نمی‌شود بلکه باعث عدم ورود سرمایه‌گذاران واقعی به کشور می‌گردد. بنابراین نهاد تقنینی در هر کشور با در نظر گرفتن قوانین بین‌المللی مبارزه با پولشویی باید قواعد و قوانین مناسبی با توجه به شرایط اقتصادی و سیاسی کشور تدوین و تصویب نماید تا بتواند با قوانین مناسب، افزایش سرمایه‌گذاری در کشور را در حین مبارزه با پولشویی به انجام برساند و سایر دستگاه‌های اجرایی و مالی نیز شفافیت مالی را در دستور کار خود قرار دهند.

فهرست منابع

- ۱- اخوی، احمد (۱۳۷۶)، **اقتصاد کلان کاربردی**، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- ۲- باقرزاده، احد (۱۳۸۲)، **جرائم اقتصادی و پولشویی**، چ ۱، تهران: انتشارات مجد.
- ۳- بانک توسعه صادرات (۱۳۹۱)، «رویکردهای نوین مبارزه با پولشویی در بانکها»، www.poolnews.ir
- ۴- تفضلی، فریدون (۱۳۹۶)، **اقتصاد کلان نظریه‌ها و سیاست‌های اقتصادی**، تهران: نشر نی.
- ۵- خسروی، عبدالحمید (۱۳۸۹)، «پولشویی و راهکارهای مبارزه با آن»، **فصلنامه اقتصاد اسلامی**، ش ۱.
- ۶- دانشجو، حامد (۱۳۹۷)، **پولشویی، جرمی پنهان در اقتصاد**، تهران: نشر پژوهشکده پولی و بانکی.
- ۷- روزبهان، محمود (۱۳۸۰)، **پولشویی و آثار آن بر اقتصاد**، تهران: اداره مطالعات و برنامه‌ریزی بانک تجارت.
- ۸- روزگاری آقبلاغ، خلیل و نیاورانی، صابر (۱۳۹۸)، «آسیب‌شناسی سرمایه‌گذاری شرکت‌های تجاری خارجی در نظام حقوقی ایران از منظر شخصیت حقوقی و تابعیت شرکت‌های سرمایه‌گذار»، **پژوهش حقوق خصوصی**، س ۸، ش ۲۹.
- ۹- رهبر، فرهاد (۱۳۸۶)، «پولشویی و آثار و پیامدهای آن»، **مجله تحقیقات اقتصادی**، ش ۷.
- ۱۰- ساکی، محمدرضا (۱۳۹۴)، **آشنایی با جرم پولشویی**، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه.
- ۱۱- شیخ اسدی، نرجس (۱۴۰۰)، «تحلیل فقهی و حقوقی جرم پولشویی»، **دومین کنفرانس بین‌المللی فقه، حقوق، روانشناسی و علوم تربیتی در ایران و جهان اسلام**.
- ۱۲- طبیبیان، محمد (۱۳۷۹)، **اقتصاد کلان**، تهران: موسسه عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه.
- ۱۳- عزیززاده کتابی، بهزاد و سلیمانی، حسن (۱۳۹۷)، **چارچوب حقوق بین‌المللی مبارزه با فساد مالی و پولشویی و جایگاه آن در نظام حقوقی ایران**، تهران: نشر حکایتی دیگر.
- ۱۴- غلامی، علی و پروبخش، محمدعلی (۱۳۹۰)، «مبارزه با پولشویی در قوانین ایران و اسناد بین‌المللی»، **فصلنامه اقتصاد اسلامی**، س ۴، ش ۱.
- ۱۵- قربانی، روح‌اله (۱۳۹۶)، «جرم پولشویی در قانون ایران و کنوانسیون‌های بین‌المللی»، **اولین همایش بین‌المللی فقه و حقوق، وکالت و علوم اجتماعی**.
- ۱۶- کردبچه، حمید (۱۳۸۵)، **اقتصاد کلان**، همدان: انتشارات نور علم.
- ۱۷- کیانی‌زاده، حسین و حسکویی، مرتضی (۱۳۹۴)، «بررسی زمینه‌های پولشویی و تاثیرات آن بر رشد اقتصادی در ایران»، **نشریه دانشگاه امام صادق (ع)**، ش ۲۷.
- ۱۸- کیانی‌زاده، حسین و قضاوی، حسین (۱۳۹۷)، «بررسی پیامدهای پولشویی و آثار آن بر امنیت اقتصادی ایران»، **ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی**.
- ۱۹- محمودی، وحید (۱۳۸۱)، «فساد اقتصادی و توسعه»، **مجله سیاسی - اقتصادی**، ش ۲۵.
- ۲۰- نصراللهی، زهرا و همکاران (۱۳۹۱)، «بررسی روند تحولات اقتصاد سایه‌ای در ایران (مقایسه نرم‌افزارهای آموزش گرافیک و لیزر)»، **فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی**، ش ۲.

- ۲۱- هاشمی، سیدمصطفی (۱۴۰۰)، «پولشویی و مراحل آن»، قابل دسترسی در www.kanazspid.ir
- ۲۲- هاشمی شاهرودی، محمود (۱۳۸۲)، پولشویی، ج ۱، تهران: نشر وفاق.
- ۲۳- یوسفی صادقلو، احمد و دانشجو، حامد (۱۳۹۵)، «چالش‌ها و کاستی‌های مبارزه با پولشویی در حقوق ایران»، فصلنامه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری، ش ۲۹.

